

جزوه علمی پژوهشی

از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها)

تنکابن شیروود - معاونت پژوهشی

فاطمه امین الاهی

دشمن از دیدگاه مقام معظم رهبری

مقدمه

خداوند تبارک و تعالی هر موجودی را بر طبق وظیفه و حکمتی خلق کرده. هیچ چیزی را عبث و بیهوده نیافریده از جمادات و نباتات گرفته تا انسانها همه خلقتشان در پی هدفی است. هدف خلقت انسان عبودیت است همانطوری که خداوند متعال فرمودند: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱ من جن و انس را خلق نکردم مگر برای اینکه عبادتم کنند.

نه اینکه خداوند نعوذبالله نیاز به عبادت انسانها دارد، بلکه به خاطر رشد و تکامل انسانهاست و می خواهد از این طریق آنها را به خودش نزدیک کند.

چون انسان مقام خلیفه الهی را در زمین به عهده دارد و جانشین خداوند در روی زمین است. و این مقام را خداوند در عالم ذر به همه موجودات عرضه داشتند. هیچ موجودی بغیر از انسان آن را نپذیرفت و پذیرش آن هم بدلیل وجود استعداد و ظرفیتی است که خدادند متعال در ابتدا خلقت به انسان عطا کرد. پذیرفتن عهد و میثاق، خود بخود تکلیفی به همراه دارد و انجام آن تکلیف و عمل، واجب عینی، بر هر فرد انسان است. شیطان با ابلیس که به عنوان فرشته مقرب درگاه الهی بود با مخالفت از فرمان الهی از بهشت رانده شد بدستور پروردگار اولین دشمن انسان شمرده شد که حضرت آدم را فریب داد تا به آن درخت ممنوعه که خداوند متعال سفارش آن را کرده بود که نزدیک نشوید، خلف وعده کرد و از درگاه الهی تنزل پیدا کرد و به زمین آمده، چون شیطان نزد خداوند قسم یاد کرد که؛ من سر راه بندگانت قرار می گیرم و آنان را اغفال می کنم مگر مخلصین و خالص شدگان درگاهت را.

«قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ»^۲

^۱ - ذاریات، آیه ۵۶.

^۲ - ص، آیه ۸۳-۸۲.

«شیطان گفت: پس به عزت سوگند همگی را جدا از راه به در می برم مگر آن بندگان پاکدل و مخلص تو را.»

دشمن در لغت به معنی بد نفس و زشت طبع آمده است. او در اصطلاح «دشمن؛ آن است که نسبت به کسی، گروه یا کشوری بدخواه، کینه جو یا در جنگ و ستیز باشد.»^۲

دشمن شناسی؛ که همان شناخت دشمن و آگاهی از نقاط ضعف و قوت او و شناخت و آگاهی از اهداف دشمنی دشمن و سپس نحوه مبارزه و مقابله با آن را در دستور کارمان باشد گفته می شود.

دشمن شناسی؛ اولین خبر در قرآن کریم بود که فرمود: «شیطان دشمن آشکار شماست، از او پیروی نکنید و او را ولی خود نگیرید، او را دشمن بگیرید.» «إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ»^۳

اولین ضربه ای که انسان و حضرت آدم خورده از عدم شناخت دشمن بوده. دشمن شناسی طبق تاکید در قرآن و روایات یک وظیفه واجب فوری، که بر عهده همه انسانهاست. دشمن شناسی نیاز به بصیرت و بینش و آگاهی لازم و مستمر را می طلبد.

دشمن از دیدگاه رهبری

هر کسی که با حاکمیت نظام مستقل مردمی دینی مخالف است؛ دشمن است. طمع ورزان، غارتگران، سودجویان، زراندوزان، زورگویان، وابستگان، مایلین به فساد و کسانی که از حاکمیت فرهنگ دینی زبان شخصی می بینند، دشمنند، البته در رأس اینها دشمنان خارجی هستند که بیش از همه ضرر دیده اند. آمریکا پیش از همه از تشکیل حکومت اسلامی خسارت دید و هنوز هم می بیند، آنها جلوتر از همه اند. صهیونیستها، کمپانی های بزرگ جهانی، بی بندوبارهای گوناگون در بخشهای مختلف، کیسه دوخته ها برای ثروت ملی، همه ی اینها دشمنند.^۴

۱- دهخدا، ج ۲۳: ۱۲.

۲- صدری افشار، ۱۳۷۳: ۵۴۵.

۳- سوره یوسف، آیه ۵.

۴- دشمن شناسی از دیدگاه مقام معظم رهبری، ص ۲۹-۳۰.

دشمن ما آن کسی هست که برای این انقلاب، نه فقط دل نسوزانده است، بلکه حتی در مقابل این انقلاب، در برحه هایی از زمان شاید ایستاده است. بعضیشان در مقابل انقلاب در زمان رژیم پهلوی ایستاده اند؛ بعضیشان بعد از آنکه نظام اسلامی بر سر کار آمد، خرابکاری کردند، بعضیشان مدتی را ترسیدند، کنار رفتند و خود را مخفی کردند، بعد که حالا فرصتی برایشان پیش آمده از لاک خود بیرون خزیده اند! خیال می کنند که فرصتی هست.

گفت این ماراست او کی مرده است از پی بی آلتی افسرده است

اینها از پی بی آلتی افسرده بودند، بعد آفتابی به تنشان خورد، خیال می کنند که الان میدانی است که بتوانند نیش بززن، وارد میدان میشوند. منتها باز هم مارگونه!^۱

دشمن در چهره ها و لباس های مختلف

نکته قطعی و مسلم این است که آمریکا و اروپا و همه، قادر نیستند بر خلاف اراده مردم مسلمان ایران، در مورد این کشور قدمی بردارند و کاری صورت دهند. شما مردم مسلمان نظام جمهوری اسلامی ایران توانستید نظام اسلام را حفظ و توطئه ها را درهم بکوبید، پس قویتر از آنها هستید. نکته مسلم و قطعی این است، اگر بخواهید قدرتتان باقی بماند باید هوشیار باشید. دشمن را در هر لباسی باید شناخت، اتحاد و اتفاقات را محکمتر و مستحکمتر کنید و پیوند میان مردم، احترام به خدمتگزاران دین و کشور و عمق بخشیدن به معارف اسلامی، عواملی است که دشمن را مأیوس می کند.^۲

طمع ورزان

توقع داشتن در اموال مردم، و آن یکی از فروع محبت دنیاست و از جمله فضایل مهلکه و صفات خبیثه است، و حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «زنهار که گردد طمع نگردي آن فقر حاضری است» طامع بیچاره، مالی را به چنگ می آورد و ما خود را خوار و خفیف می کند و صاحب مناعت

^۱ - بیانات در خطبه های نماز جمعه ی تهران، ۱۳۷۸/۹/۲۶، دشمن شناسی، ص ۳۱-۳۰.

^۲ - دشمن شناسی، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار قشرهای مختلف مردم قم، ۱۳۷۱/۱۰/۱۹، ص ۵۴.

نفس و بزرگی ذات، همت خود را از آن بالاتر می بیند که به جهت فضول مال دنیا بر در خانه ای رود و نان و پیاز خود را از الوان طعام دیگران بهتر می داند و به طمع جامعه تازه، آبروی خود را که نمی سازد. خویش به هر طامع ای اعتماد به مردم زیادتر از اعتماد او به خداست، زیرا که اگر اعتماد به خدا بیشتر بودی طمع به جز از او نداشتی و خود این مذمتی است سرآمد همه مذمت هاست. وقتی درویشی تنگدست به در خانه منع می رفت و گفت: شنیده ام مالی در راه خدا نظر کرده‌ای که به درویشان دهی، من نیز درویشم. خواجه گفت: من نذر کوران کرده ام تو کور نیستی. پس گفت: ای خواجه کور حقیقی منم که درگاه خدای کریم را گذاشته و به در خانه چون تو گدائی آمده ام. این را بگفت و روان شد. خواجه متأثر گشته از دنبال شتافت و هر چند کوشید چه چیزی به وی دهد قبول نکرد.

آیه کریمه « أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ » را نشنیده یعنی: «آیا خدا کافی نیست از برای بنده خود؟»^۱

اخبار و آثار وارده در مذمت طمع بی حد و بی نهایت است، و همین قدر در مذمت آن کافی است که هر طامعی ذلیل و خوار، و در نظر مردم خفیف و بی اعتبار است. به طمع لقمه ای نان، بر در این و آن می رود، و به جهت اخذ درهم و دینار، به خانه آن و این می رود. گاهی خود را بنده کسی می خواند که از پس مانده او خورد، و ز مانی خود را برده خسی می نماید که از متاع او چیزی برد. از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) مروی است که: «بد بنده ای است بنده ای که او را طمعی است، که وی را به هر خانه می کشد، و بد بنده ای است بنده ای که خواهشی دارد، که او را ذلیل می گرداند.»^۲

غار تگران

غار تگران که به عنوان یک دشمن بیرونی است چه کسانی هستند؟ در ایران بزرگترین غارتگران؛ خاندان پهلوی بودند که وقتی از ایران با چندین چمدان پر از طلا و جواهر و ارز می رفت و از پولش در بانک های خارجی مطمئن بودند که کم نمی شود و انگار از ابتدا می دانستند پایان کارشان در ایران نیست و اتصالی به ایران ندارند. حواسش جمع بود که چیزی از این ثروت که دزدیده بود، کم

^۱ - زمر، آیه ۳۶.

^۲ - معراج السعاده، ملا احمد نراقی، راه علم، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶.

نشود! البته جمع آوری اموال و جواهرات را همه پادشاهان انجام می دهند اما پهلوی اول و دوم در نوع خود بی همتا بودند. آنها به هیچ چیز نه نمی گفتند و از هیچ چیز نمی گذشتند با وجود ثروت میلیاردری رضا شاه و پس از او، محمدرضا پهلوی که به طرق مختلف (غالباً زور) جمع و در داخل و خارج کشور ذخیره کرده بودند. به بهانه های مختلفی اعم از بذل و بخشش های صوری و غیر صوری و جشن های عروسی و... از جواهرات سلطنتی می رفتند و گاه آنچه به عنوان امانت اخذ شده بود پس نمی دادند. اموال خارج شده توسط رضا شاه از جمله:

۱- در تاریخ اول خرداد ۱۳۰۷ دو حلقه انگشتر زمرد و یک قبضه شمشیر دسته شاخ مشکی به مشایخ کردستان اهدا شده است.

۲- در تاریخ ۲۷ تیر ۱۳۰۷ یک قبضه قداره دسته طلا به ۱۷۷۳ قطعه برلیانت ۱۰۱ پیش سی سینه طلا مکمل به برلیانت که تخمه زمرد آن به وزن ۱۸۲ قیراط بوده به پادشاهان افغانستان اهدا شده است.

۳- در سال ۱۳۰۲ ۴ حلقه انگشتر تخمه برلیانت به آقایان فشاری، سیدالعراقین، نجف آبادی و شمس آبادی اعطا شده است.

خزانه اقبال السلطنه ماکویی را با آن همه سکه های زرین و سیمین و سنگ های بی بدیل و گردنبند های زمردین و یاقوت ها و مروارید های قیمتی و آن همه اشیای گرانبها و جواهرات بی مانند به زور گرفت رضا شاه پس از سرکوب سرکشان لرستان و تسلیم شدن خوانین کردستان و یاغیان دیگر مناطق ایران هرچه از هرکجا به دست آورد از اموال شخصی خودش محسوب کرد غیر از اینها نزدیک به ۲۰۰ میلیون دلار هم در بانک های مختلف ذخیره کرده بود اینها از جمله غارت های غارتگران و دشمنان بیرونی ایران بودند که به بهانه خدمت خیانتی به این مرز و بوم و مردم انجام دادند.^۱

زراندوزی

عمل اندوختن زر، گردآوری طلا، گردآوری ثروت و مال.^۲

^۱ - روزنامه فرهیختگان کد خبر ۶۷۸۴۵، ۱۴۰۰/۱۰/۲۶.

^۲ - فرهنگ فارسی معین، ج ۲، ص ۱۲۱۷، محمد معین، انتشارات نامن، چاپ دوم، ۱۳۸۶.

زراندوزی موجب تراکم و ذخیره سازی اموال می شود همانند احتکار و منجر به اختلاف طبقاتی می شود.^۱

زراندوزان که به عنوان دشمنان بیرونی هستند؛ چه کسانی هستند؟ امام رضا(علیه السلام) زراندوزان را کسانی می داند که اصول اخلاقی را زیر پا نهاده اند؛ همچنین، بخیل و دارای آرزوهای دور و دراز و حریص هستند. بی گمان آنکه به رشد فرهنگی رسید و جان خویش را از خلق و خوی نکوهیده پیراست، هرگز انحصار طلب نیست، بلکه اهل انفاق و گشاده دستی است. پدیده شوم زراندوزی، از آفات روحی است که از خوی و خصلت، شیوه تفکر و اخلاص باطنی زشت سرچشمه می گیرد. از این رو برای شناخت ماهیت این پدیده، حتی به عنوان موضوعی از موضوعات اقتصادی و مشکلی از مشکلات اجتماعی، باید به روان و باطن آدمیان توجه و انگیزه ها و علل درونی این آفت را بررسی کرد. همین موضوع، معیار تمایز بنیادین میان تفکر اسلامی و دیگر مکاتب است که از عوامل اصلی در تمام مسائل؛ یعنی خود انسان و گرایش های درونی او غافل نمی ماند.

خداوند تبارک و تعالی در سوره توبه آیه ۳۴ و ۳۵ می فرماید: «کسانی که زر و سیم را گنجینه کرده اند و آن را در راه خدا هزینه نمی کنند به عذابی دردناک بشارت ده؛ روزی که آن گنجینه ها را در آتش بگذارند و پیشانی و پهلو و پشت آنان را با آنها داغ کنند [و گویند] این است آنچه برای خود اندوختید. پس [کیفر] آنچه را می اندوختید بچشید.»^۲

در حکمت ۱۹۲ نهج البلاغه که آقا امیر المؤمنین(علیه السلام) می فرماید: «ای فرزند آدم! آنچه را که بیش از نیاز خود فراهم کنی، برای دیگران اندوخته ای.»^۳

۱ - سایت hadith.net (حدیث نت) منبع حکمت نامه پیامبر اعظم(صل الله علیه و آله)، ص ۱۳، ۱۳۸۶.

۲ - توبه، آیه ۳۴-۳۵.

۳ - نهج البلاغه، محمد دشتی، انتشارات حضرت عباس(علیه السلام)، چاپ اول، ۱۳۸۵.

مال و زراندوزی نکوهیده که انگیزه هایی شیطانی دارد، موجب درآمدهایی است که از راه های ظلم، استثمار، احتکار تولید جنس بی کیفیت، غضب، رباخواری و مانند آنها به دست آمده است، نه از راه تولید و سرمایه گذاری های سازنده و کسب های حلال.^۱

عاقبت «دنیا پرستی و زراندوزی از دیدگاه قرآن؛ حب دنیا سرچشمه همه گناهان و از عوامل مهمی است که گروه کثیری از انسانها را به دوزخ می کشاند، در سوره اسراء آیه ۱۸ خداوند تبارک و تعالی فرمودند: آن کسی که فقط زندگی زودگذر [دنیای مادی] را بطلبد، آن مقدار که خواهیم به هر کسی که اراده کنیم از آن می دهیم، سپس دوزخ را برای او قرار خواهیم داد که در آتش می سوزد؛ در حالیکه نکوهیده و رانده [درگاه خدا] است!»^۲

زورگویان

زورگویان به عنوان دشمن بیرونی چه کسانی هستند؟

پدیده زورگویی یا قلدری، پدیده ای است که ممکن است در هر محیط اجتماعی و رده های سنی مختلف پیش بیاید. زورگویی شکل های متفاوتی دارد. مثلاً بسیاری از مردم زمانی معتقدند بودند که زورگویی فقط شامل زورگویی فیزیکی است. اما در واقع شش نوع آزار و اذیت مختلف وجود دارد که جزء پدیده زورگویی حساب می شود. از جمله شایعه پردازی در مورد افراد تا تمسخر نژاد یا مذهب آنها. همه زورگویی ها مثل هم نیستند. هر کدام سبک متفاوتی دارند و از روش های مختلفی برای ترساندن و کنترل قربانیان خود استفاده می کنند. زورگویی فیزیکی شامل؛ لگد زدن، ضربه زدن، مشت زدن، هل دادن و سایر حملات جسمی است. نوجوان از اینترنت، تلفن هوشمند یا فناوری دیگری برای آزار و اذیت، تهدید، شرمسار کردن یا هدف قرار دادن شخص دیگری استفاده می کند. اگر یک فرد بزرگسال درگیر این نوع آزار و اذیت باشد، به آن مزاحمت سایبری یا زورگویی و قلدری سایبری گفته می شود. در میان نوجوانان این قبیل زورگویی ها گسترده تر نشده زیرا قلدرها می

^۱ - کتاب ماهنامه اشارات ۱۳۷، ۱۳۸۹، اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه، ۷، امام رضا (علیه السلام) و روان شناسی زراندوزان، مرکز پژوهش های صدا و سیما، فرازهایی از سخنان امام رضا (علیه السلام)، صص ۹۸-۹۷.

^۲ - اسراء، آیه ۱۸.

توانند اهداف خود را آزار دهند در حالیکه خطر گرفتار شدن خودشان بسیار کم تر است. زورگویان سایبری غالباً حرف هایی می زنند که شهادت گفتن آن به صورت رو در رو را ندارند.^۱

برای عاقبت زورگویان؛ حدیثی ارزشمند از امام محمد باقر(علیه السلام) که می فرماید: «در روز رستاخیز دورترین مردم از خدای عزوجل، زورگویان هستند.»^۲

اما زورگویی که مدنظر ماست؛ زورگویی قدرت ها نسبت به کشورهای ضعیف است. که با امکانات تبلیغی و تسحیلاتی فراوانی که در اختیار دارند، اراده خود را بر ملت هایی که چنین امکاناتی را ندارند، تحمیل می کنند. زورگویی و زورگیری ارادل و اوباش در برخی محله ها نیز نوع دیگری از زورگویی و زورگیری است که برای دفع آن قوانین و مقرراتی تعیین شده و برخورد بی مسامحه با زورگیران امری قهری و طبیعی است که البته پس از دفع شری که از ناحیه آنها متوجه شهروندان می باشد، این نوع زورگویی ها را باید بیماری تلقی کرد و در مراکز بازآموزی به ارشاد و تربیت آنها پرداخت.

استفاده از زور برای دفع زور را مجاز بدانند که باید یادآور شد که موضوع مقابله به مثل را که امری حقوقی پذیرفته شده در میان همه ملتها است، نباید با استفاده از زورگویی یکی پنداشت. بلکه با مفاهیم ارزشی مانند قوت و قدرت که مفاهیم قرآنی نیز هست بهره برد. یعنی باید مقتدر شد تا هیچ سلطه گری نتواند مطامع و اراده خود را بر ملیتی که از ستم و زورمداری بیزار است، تحمیل کند. انبیاء نیز در زمینه پیشگیری و درمان بیماری زورگویی توفیقات فراوان داشته اند. طریق انبیاء ابتدا این است که اصل توحید را در جامعه رواج دهند. اصل توحید هر نوع ربوبیتی را نفی می کند. ، از زورگویی حالت اشمئزاز به او دست دهد و حتی حاضر باشد به تاسی از حضرت اباعبدالله(علیه السلام) و شیعیان آزاده او جان خود را فدا کند ولی زیربار ظلم و زورگویی نرود و متقابلاً هرگز به اندازه ذره غباری زور نگوید حتی به بهانه هدایت انسانها. چنانچه یکی از شگفتیهای عاشورا آن است که امام حسین(علیه السلام) که به سرور آزادگان شهرت یافته همانگونه که زیربار زور یزید نرفت، وقتی محرز

^۱ - سایت تخصصی روانشناسی - دکتر کامیار سنایی.

^۲ - حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۸۲.

شد که جنگ و کشته شدن حتمی است، بیعت خود را از یاران برداشت و هم آزاد گذاشت که بمانند یا بروند و حتی عبا را بر سر کشید تا حیا موجب نشود که کسی با کمترین اکراهی بماند.^۱

دشمن را از نظر آیت الله خامنه ای (مد ظله العالی) که مورد بررسی قرار گرفت؛ از نظر ایشان؛ هر کسی که با نظام مستقل مردمی دینی مخالف است، دشمن است؛ سودجویان، زراندوزان و زورگویان و غارتگران، طمع ورزان و مایلین به فساد و کسانی که از حاکمیت فرهنگ دینی زیان شخصی می بینند، دشمنند؛ در رأس آنان دشمنان خارجی هستند که صهیونیستها، کمپانیهای بزرگ جهانی، بی بندوبارهای گوناگون در بخشهای مختلف، کیسه دوخته ها برای ثروت ملی و آمریکا پیش از همه از تشکیل حکومت اسلامی خسارت دید؛ و همچنین از نظر مقام معظم رهبری دشمن درونی خطرناکتر است؛ خصلتهای بدی مانند: تنبلی؛ شایع ترین رذائل اخلاقی است که شخص تن به کار نمی دهد، بدون اینکه کوچکترین ضعف جسمی داشته باشد.

انگیزه نداشتن در کار؛ باعث بی انگیزگی و بیحالی و تنبلی شخص به وظایفش است.

ناامیدی؛ یکی از حربه های شیطان است که هر انسانی را بنا بر مقتضیات و شخصیت او فریبش می دهد.

خودخواهی های افراطی؛ همان امیال و غرایز حیوانی و نفس پرستیهاست.

دشمن بیرونی؛ که عدوات خودش را ظاهر می کند: نظام سلطه بین المللی؛ همان استکبار جهانی است، که اگر ملتی بخواهند در مقابل سلطه گران از منافع خود دفاع کنند، با آن دشمنی می کنند. ایالات متحده آمریکا: از اول انقلاب به عنوان دشمن ملت ایران بوده و امروزه روشهای آن تغییر کرده از طریق تحریم اقتصادی و جنگ روانی و فشارهای سیاسی دشمنی خودش را به ایران نشان داده است که با شبکه های صهیونیستی همدست هستند. معرفی آنها جهت بیدار و آگاه کردن ملت و به مسئولان و مردم گوشزد کردند. دشمن را هیچگاه نباید کوچک شمرد چه دشمن بیرونی و درونی، نباید از آنان غفلت کرد و باید آسایش را بر آمادگی ترجیح داد.

^۱ - پرتال امام خمینی، راه مقابله در برابر تبلیغات و تسلیحات زورگویان، کد مطلب: ۴۸۲۰۴، ۲۵/۴/۱۳۹۴.

منابع

- ۱- قرآن کریم، ترجمه الهی قمشه ای، قم، انتشارات لاهیجی، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه ش.
- ۲- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.
- ۳- احمدی، صالح، واحد پژوهش، مجمع جهانی صادقیین (علیهما السلام)، تاریخ انتشار ۱۳۹۹/۲/۱۶.
- ۴- اسدی، فیروزه، «تبیین مؤلفه ها و ابعاد دشمن شناسی و افزایش بصیرت دینی»، فصلنامه دانش انتظامی، شماره ۳۵، ۱۳۹۹ ه ش.
- ۵- تقدسی نیا، صحیفه کامله سجادیه، قم، انتشارات ائمه علیهم السلام، چاپ چهارم، ۱۳۸۵ ه ش.
- ۶- حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، ج ۱۵.
- ۷- دشمن شناسی از دیدگاه مقام معظم رهبری.
- ۸- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت، تهران، دانشگاه تهران، ج ۲۳، ۱۳۷۳.
- ۹- روزنامه فرهیختگان کد خبر ۶۷۸۴۵، ۱۴۰۰/۱۰/۲۶.
- ۱۰- صدری افشار، ۱۳۷۳ ه ش.
- ۱۱- صدوق، محمد، امالی، مترجم: محمد علی سلطانی، انتشارات ارمغان طوبی، چاپ ۵، ۱۳۹۶ ه ش.
- ۱۲- طریحی، فخرالدین، حسین، احمد؛ عادل، محمود؛ مجمع البحرین، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ۴، ۱۳۸۷ ه ش.
- ۱۳- فرهنگ فارسی معین، ج ۲، ص ۱۲۱۷، محمد معین، انتشارات نامن، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه ش.
- ۱۴- ماهنامه اشارات ۱۳۷، ۱۳۸۹، اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه، ۷، امام رضا (علیه السلام) و روان شناسی زراندوزان، مرکز پژوهش های صدا و سیما، فراهایی از سخنان امام رضا (علیه السلام).

۱۵- مجلسی، محمد تقی، بحار الانوار، محمد باقر، محمودی، ناشر کتابچی، بی جا، چاپ ۶، ۱۳۸۶ ه ش.

۱۶- نراقی، احمد، معراج السعاده، راه علم، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶ ه ش.

۱۷- نراقی، مولی مهدی، فرهنگ فارسی علم اخلاق، ترجمه: سید جلال الدین مجتوبی، ج ۱.

اینترنت:

۱- پرتال امام خمینی، راه مقابله در برابر تبلیغات و تسلیحات زورگویان، کد مطلب: ۴۸۲۰۴،
imam_khomeini.ir، ۲۵/۴/۱۳۹۴

۲- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی، makarem، تاریخ انتشار
۲۹/۲/۱۳۹۸.

۳- سایت hadith.net (حدیث نت) منبع حکمت نامه پیامبر اعظم (صل الله علیه و آله)، ص ۱۳، ۱۳۸۶.

۴- سایت تخصصی روانشناسی - دکتر کامیار سنایی.

